

DROBNÉ SAKRÁLNÍ STAVBY – KAPLE UHERSKOHRADIŠŤSKA

Tomáš Pospěch, Uherský Brod

Staletí sakralizace a kultivace krajiny se v podobě drobných kaplí, poklon, zvoníc i božích muk promítá do tváře moravského venkova. Uherskohradištsko, provázeno po staletí velkolepou poutní tradicí, představuje oblast bohatou na tyto svěbytné stavební objekty. Kaplím, se kterými je možno se setkat při cestě zdejší krajinou nejčastěji, jsou věnovány následující řádky.

Předchozí ročník sborníku Slovácko představil stať, která pojednávala o drobných sakrálních stavbách Uherskobrodská, a to se zvláštním zřetelem ke stavebnímu typu kaplí. Nynější příspěvek si tentokrát bere za cíl přiblížit čtenářům neméně zajímavou oblast sousedního uherskohradištského regionu, na jehož území se nachází celá řada historicky i stavebně velmi hodnotných sakrálních staveb. Zkoumaná oblast představuje severozápadní část uherskohradištského Dolňácka. Za její srdce můžeme bez nadsázky označit město Uherské Hradiště a za její duši nedaleké poutní místo Velehrad. Po stránce geografické je tato oblast ohraničena na východě řekou Moravou a na západě potokem Salaškou, které společně svírají ramena pomyslného trojúhelníku ukončeného hranicemi sousedního Zlínského okresu. Tato lokalita zahrnuje celkem 16 samostatných obcí, v jejichž katastrálním území je zastoupeno 33 samostatně stojících drobných sakrálních staveb. Z celkového počtu uvedených staveb jsou nejčastěji zastoupena boží muka (12 objektů), dále samostatně stojící kaple (v počtu 11 staveb), následují poklony (5), zvonice (4) a jedna zvonička. Meritum tohoto článku tvoří jmenované drobné solitérní kaple, které jsou v této oblasti zastoupeny v mnoha stavebních typech i variacích a které jsou také zasvěceny rozličným patronům. Nejvíce je zastoupeno zasvěcení Panně Marii (v obci Jalubí, Košíky, Kudlovice, Modrá a Sušice). Souvislost s tradiční úctou k Matce Boží můžeme hledat v aktivní činnosti jezuitského řádu ve zdejším kraji, který silně pěstoval kult Panny Marie.¹ Zbývající kaple jsou zasvěceny jednotlivě sv. Antonínu (v obci Jankovice), sv. Rochu (v části obce Uherské Hradiště – Mařatice), sv. Šebestiánu (v obci Uherské Hradiště), sv. Janu Křtiteli (v obci Staré Město), sv. Cyrila a Metoději a sv. Janu Nepomuckému (v obci Velehrad). Nejstarší kaple z výše jmenovaných spadají svou dobou vzniku do období první poloviny 13. století. Jejich výstavba zjevně koresponduje s historickým významem lokace, v níž se obě tyto stavby nachází. Jedná se jmenovitě o kapli sv. Jana Křtitele ve Starém Městě a kapli sv. Cyrila a Metoděje na Velehradě. Přestože obě tyto stavby prošly v minulosti řadou architektonických zásahů,² přesahují svým významem z hlediska hodnoty uměnovědné i historické do značné míry hranice zkoumaného regionu. Zbývající stavby lze pro přehlednost zařadit do dvou časových skupin, z nichž první zahrnuje období od konce 17. století do první poloviny 18. století. Druhá skupina spadá svou dobou výstavby do časového rozmezí od poslední třetiny 19. století do počátku století dvacátého. Kaple, které patří do první jmenované skupiny, tvoří historicky i stavebně hodnotnější část celého souboru. Svým architektonickým ztvárněním dokládají rozmach barokního stavitelství, které dosahovalo v tomto období svého vrcholu. Období znovuzkříšení katolické víry na Moravě, stejně jako v jiných částech Českých zemí, doprovázela jednak rozsáhlá stavební činnost jednotlivých církevních řádů, jednak stavební aktivita samotné pobělohorské šlechty, která se touto cestou snažila manifestovat svou loajalitu k rekatolizačnímu proudu. To se následně promítlo i v rozsáhlejší výstavbě drobných sakrálních staveb. Nejpůvabnější ukázkou harmonického spojení lidové architektury s barokním tvaroslovím představuje kaple v Jalubí zasvěcená Panně Marii, která je přes své minimální rozměry architektonicky bohatě členěnou stavbou. Stavební činnost cisterciáckého řádu, která nabrala svého vrcholu

po velkém požáru velehradského kláštera v roce 1681 a trvala bezmála do roku 1777, dokládá mimo jiné i centrální kaple sv. Jana Nepomuckého. K přestavbě klášterního kostela byla přizvána celá řada významných umělců, kteří se svou tvůrčí aktivitou podíleli i na celé řadě výtvorů v jeho širokém i blízkém okolí. Stavební podněty se z okruhu velehradského velmi rychle rozšířily také do blízkých vesnic, kde se projeví v rustikalizované podobě tzv. selského baroka. Stavby z tohoto období byly zbudovány převážně jako důkaz díků za přestálé epidemie, které tento kraj na sklonku 17. a na počátku 18. století postihly. Některé pozdější úpravy, jako v případě kaple sv. Rocha v Uherském Hradišti – Mařaticích, zcela překryly její původní barokní podobu. Mladší skupina kaplí odpovídá dobou vzniku znovuoobnovení úcty k moravským patronům sv. Cyrilu a Metoději a patronce Panně Marii. Oslavy tisíciletého výročí těchto světců zasáhly nemalou měrou také do oblasti lidové religiozity, která se projevila mimo jiné i ve zvýšené výstavbě drobných sakrálních staveb. V této době vznikly kaple sv. Antonína v Jankovicích, kaple Panny Marie v Modré a v Košíkách. V rustikalizované podobě odráží především vliv dominantních sakrálních staveb svého okolí, které byly ve svém architektonickém tvarosloví k podobě těchto staveb značně přizpůsobeny. Klasicistní i barokní prvky se zde ve střídavé formě snoubí s prvky lidové architektury. Zaměřili se na společné znaky těchto staveb, zjistíme, že z hlediska stavební dispozice převládá u nejstarších z nich centrála čtvercového nebo polygonálního půdorysu. Mladší stavby jsou zpravidla zastoupeny obdélným půdorysem s půlkruhovým záklenkem. U kaplí nesoucích barokní reminiscence se při vnějším architektonickém členění uplatňují ponejvíce lizénové rámy nebo jednoduché pilastry v nárožích. V průčelí převládá pravouhlý vchod v několika případech v horní části segmentově nebo půlkruhově zaklenut. Boční stěny kaplí jsou nejčastěji osazeny drobnými pravouhlými okny ve špaletě obvykle segmentově nebo půlkruhově zaklenutými, někdy navíc rámovanými šambránou. Výrazným architektonickým prvkem u valné většiny těchto staveb zůstává bohatě profilovaná průběžná korunní římsa. Štít se objevuje v různých variacích a není pro něj možné určit společného jmenovatele. Převládá sedlová střecha, která je zpravidla v závěru zvalbená. Vnitřní interiér je jednoduše řešen bez výrazného architektonického členění. U starších staveb převládá složitější křížová klenba s kápmi. Kaple barokních forem jsou nejčastěji uzavřeny valenou klenbou s výšečemi. U nejmladších převládá rovné zastropení. Barevné provedení vnější fasády koresponduje s místní lidovou architekturou. Převažuje použití bílé líčky s modře kolorovanou podezdívkou. V několika případech jsou modře kolorovány i horizontální architektonické články. Objevuje se i použití okrové líčky s bílým zvýrazněním architektonických detailů. Bohatství tvarů a variací do jisté míry komplikuje stanovení jednotných typologických znaků. Obecně lze ovšem říci, že kaple nejstaršího období představují architektonicky rozměrné, stavebně složitěji konstruované stavby bez dekorativních zdobných článků na vnější fasádě. Ty, jež spadají do barokního okruhu, jsou až na výjimky poměrně drobné s bohatě členěným průčelím a svým zasazením do celkového rámce krajiny tvoří výraznou dominantu obcí. Kaple nejmladší jsou spíše nesourodou skupinou. Každá z těchto staveb nese značně osobité rysy, a to jak po stránce užití stavebních prvků, tak co do samotných rozměrů.

Srovnáme-li drobné solitérní kaple v námi zkoumané oblasti se stavebním vývojem sousedního uherskobrodského regionu, zjistíme, že jsou v tomto regionu tyto stavby početně více zastoupeny. Na katastru 24 obcí Uherskobrodsko bylo zdokumentováno na 44 dosud dochovaných drobných sakrálních staveb. Přes tento relativně vysoký počet, nenajdeme na tomto území drobné sakrální stavby, které by pocházely z před-barokního období. Svou roli v absenci starších staveb sehrála bezesporu poloha tohoto regionu v rámci historických hranic. Časté pustošivé vpády do příhraničních lokací zanechaly své stopy jak na životech místního lidu, tak na zdejších architektonickém bohatství. Uherskohradištsko, podstatně západněji situováno, nebylo v tomto smyslu tak markantně postiženo. Významným faktorem, který také přispěl k rozdílnému vývoji obou uvedených lokalit, představuje také odlišná sociální mobilita obou regionů. Uherskohradištsko, rozkládající se v úrodné nížině, vykazovalo v minulosti vyšší akumulaci kapitálu než příhraniční Uherskobrodsko, které je z větší části

tvořeno podhůřím Bílých Karpat. Stavební rozmach, ke kterému došlo v barokním období na Uherskobrodsku, má přímou vazbu na aktivitu rodu Kouniců. Tento rod byl spřízněný se samotným kardinálem Dietrichštejnem, a svou hojnou stavební činností nezastřené manifestoval věrnost nově posílené katolické konfesi.

V obou uvedených regionech dominují stavby zasvěcené převážně Panně Marii. Na Uherskobrodsku se často objevuje zasvěcení sv. Anně, sv. Rodinné a sv. Cyrilu a Metoději. Poslední z výše jmenovaných světců mají pro obě území zvláštní význam. Rozkvět zbožné úcty k moravským věrozvěstům nabyl vrcholu v rozmezí od konce 17. do poloviny 18. století. Baroko, prostoupené hlubokou zbožností ve všech aspektech lidského života, tak naplno rozvinulo nejen zbožnou úctu k Panně Marii, ale stejnou měrou adorovalo i památku obou soluňských bratří. Největší renesanci cyrilometodějské úcty přineslo až teprve 19. století. Zvláště Velehrad, známý svou mohutnou poutní tradicí, v jubilejních letech úmrtí obou moravských patronů povzněl romantický odkaz obou bratří. Vzájemný vztah náboženské pouti a drobných sakrálních staveb, které dotvářejí osobitý ráz uherskohradištského i uherskobrodského kraje, sehrál významnou roli v procesu laické religiozity.

V Uherskobrodské oblasti tvoří kaple barokního období ze stavebního hlediska kompaktnější skupinu, než je tomu v u staveb zkoumané oblasti Uherskohradištska. U skupiny uherskobrodských barokních kaplí převažuje obdélná dispozice, nízká průběžná podezdívka a bohaté vertikálně profilované členění fasády pomocí jednoduchých nebo zdvojených pilastrů či lizénových pásů. V uzavření vnitřního prostoru dominuje užití valené klenby s lunetovými výsečemi. Ke srovnání staveb v obou lokacích vybízí především kaple Panny Marie Hostýnské v Kudlovicích a dvojice kaplí ve Vlčnově, které spadají do období kolem poloviny 18. Století a u kterých je v základním stavebním uspořádání zjevně patrná vzájemná analogie.³

Závěrem tohoto příspěvku je nutno poukázat na znepokojující skutečnost, která vyplynula z terénního výzkumu při srovnání obou zmíněných oblastí. Je nepochybné, že na rozdíl od uherskobrodského regionu je značná část drobných sakrálních staveb ve zkoumané oblasti Uherskohradištska v dosti neuspokojivém stavu. Zarážející je i to, že jsou takto postiženy i stavby, které jsou řadu let prohlášeny za nemovitou kulturní památku.⁴

obec: Jalubí
název a zasvěcení: kaple Panny Marie
bližší umístění: nad obcí ve trati Čtvrtě
datace: 1737
rozměry: 240×240 cm

obec: Jankovice
název a zasvěcení: kaple sv. Antonína
bližší umístění: u lesní cesty, při studánce,
300 m za obcí, na horním konci
datace: 1906
rozměry: 260×260 cm

obec: Košíky
 název a zasvěcení: kaple Panny Marie
 bližší umístění: na horním konci obce
 datace: 1888
 rozměry: 500×500 cm (bez závěru)

obec: Kudlovice
 název a zasvěcení: kaple Panny Marie Hostýnské
 bližší umístění: na okraji obce u silnice do
 Babic, naproti domu čp. 235
 datace: 1663, pozdější přestavby
 rozměry: 42×250 cm

obec: Modrá
 název a zasvěcení: pietní kaple Panny Marie
 bližší umístění: na návsi, vedle domu čp. 24
 datace: 1905
 rozměry: 250×300 cm

obec: Staré Město
 název a zasvěcení: kaple sv. Jana Křtitele
 bližší umístění: na hřbitově u kostela
 sv. Michala
 datace: pol. 13. století
 rozměry: 450 cm (strana polygonu)

obec: Sušice
 název a zasvěcení: kaple (zasvěcení neurčeno)
 bližší umístění: při hlavní silniční komunikaci,
 naproti domu čp. 28
 datace: pravděpodobně pol. 20. století
 rozměry: 500×710 cm

obec: Uherské Hradiště
 název a zasvěcení: kaple sv. Šebestiána
 bližší umístění: Palackého náměstí
 datace: 1715
 rozměry: 285×270; 90×90 cm
 (nárožní bastiony)

obec: Uherské Hradiště-Mařatice
 název a zasvěcení: kaple sv. Rocha,
 sv. Šebestiána a sv. Rozálie
 bližší umístění: na návrší mezi Mařaticemi
 a Jarošovem, cca 2,5 km
 od centra Uherského Hradiště
 datace: 1681
 rozměry: 820×560; přístavek 460×340 cm

obec: Velehrad
 název a zasvěcení: kaple sv. Cyrila a Metoděje
 bližší umístění: při hlavní cestě v areálu kláštera
 datace: 13. století, mezi léty 1859–63
 přestavěn
 rozměry: 700×1 500 cm

obec: Velehrad
 název a zasvěcení: kaple sv. Jana Nepomuckého
 bližší umístění: u mostu při ohradní zdi kláštera
 datace: 1715
 rozměry: 300 cm (strana polygonu)

Poznámky:

- 1 Působení jezuitů na Uherskohradištsku koresponduje s vybudováním jezuitské koleje roku 1655. Náboženské spolky, které v době jejich aktivní činnosti vznikly, zejména spolek Matky bolestné, pěstovaly horlivě mariánský kult, pořádaly procesí, veřejná vzývání, slavnosti, divadla, atd. Fišer, Bohumil: *Uherské Hradiště. Topografie*. Uherské Hradiště 1921. str. 136–145.
- 2 Radikální přestavba se dotkla především kaple sv. Cyrila a Metoděje na Velehradě. Její původní románská podoba byla ke konci 19. století zásadně regotizována. Vychodil, J.: *Popis velehradských památností s půdorysem kostela a 11 obrazy*. Brno 1899. str. 40–41.
- 3 P o s p ě c h, T.: *Drobné sakrální stavby na Uherskobrodsku*. Bakalářská práce. FF OUvO. Ostrava 2004. obr. příloha, str. 46–47.
- 4 Paradoxně se v dosti žalostném stavu nacházejí nejvíce stavby stojící na katastru obce Velehrad, jmenovitě kaple sv. Jan Nepomuckého, a poklona sv. Vendelína.

Mgr. Tomáš Pospěch (n. 1979) je absolventem FF OU v Ostravě, magisterského oboru Kulturní dějiny a bakalářského oboru Dějiny umění a péče o kulturní dědictví. Diplomovou i bakalářskou práci věnoval tematicky výzkumu drobných sakrálních staveb na Uherskobrodsku a Uherskohradištsku. V současnosti působí na Úřadu městské části Praha 10.

Small Sacral Buildings – Chapels of the Uherské Hradiště region

A b s t r a c t

The study offers reader a possibility to learn about small sacral buildings, namely chapels, in the region of the Northwest part of the Dolňácko region around the town of Uherské Hradiště. The published data are based on the field and archive research conducted in 2002–2006. Special attention is paid to the architectonic development and historical-cultural delineation within a more general context that transcends the boundaries of the given region. Individual chapels are analyzed, categorized into groups based on constructional and stylistic similarities and a general evaluation is presented. The study is based upon the comparison of chapels in the given region with the development of this type of buildings in the neighboring region of Uherskobrodsko. With both locations, special attention is paid to selected aspects. Important periods in which those buildings were most commonly built are compared. Brief account of major differences between the most common features in both locations is presented, and the numerousness of consecrations to different patrons is listed. In the conclusion, the study mentions briefly the current state of the buildings.

The article is complemented with photographs of all the chapels that are found in the researched region of the Northwest part of the Dolňácko region. The photographs documenting the present state of buildings are accompanied by annotations mentioning basic data like the name of the village on the land register of which the building is located, the building's name and consecration, exact location, datation and approximate dimensions.

Kleine Sakralbauten – Kapellen im Gebiet von Uherské Hradiště

Z u s a m m e n f a s s u n g

Der vorliegende Beitrag bietet dem Leser die Möglichkeit, kleine Sakralbauten, namentlich Kapellen im nordwestlichen Teil des Untergebiets von Uherské Hradiště (Dolňácko) kennen zu lernen. Die veröffentlichten Angaben sind mit Archiv- und Geländeuntersuchungen aus den Jahren 2002–2006 belegt. Besondere Aufmerksamkeit ist der architektonischen Entwicklung und der geschichtlich-kulturellen Definierung im breiteren, regionale Grenzen überschreitenden Kontext gewidmet. Einzelne Kapellen werden analysiert, nach stilistischen und konstruktiven Merkmalen in Gruppen klassifiziert und schließlich wird eine Bewertung abgegeben. Im Mittelpunkt des Artikels steht der Vergleich von den in der untersuchten Region befindlichen Kapellen mit der Entwicklung dieses Bautyps in der Nachbarregion Uherský Brod. In den Lokalitäten beider Regionen werden insbesondere folgende Aspekte fokussiert: bedeutende Perioden, die diesen Bauten am meisten förderlich waren, die gemeinsamen und unterschiedlichen architektonischen Merkmale, die in beiden Regionen vorkommen, die Häufigkeit von einzelnen Patrozinien. Zum Schluss wird in wenigen Worten der gegenwärtige Zustand dieser Sakralbauten eingeschätzt.

Der Beitrag ist durch die Fotografien aller Kapellen ergänzt, die sich im nordwestlichen Teil des Untergebiets von Uherské Hradiště (Dolňácko) befinden. Diese Fotografien als Dokumente des aktuellen Zustands der genannten Objekte sind mit grundlegenden Angaben versehen: Namen der Gemeinden, in deren Katastern sich entsprechende Kapellen befinden, Benennungen und Patrozinien der Kapellen, nähere Standorte, Datierungen und Orientierungsmaße von allen Sakralbauten.